

Diessense vagebonden en vechtjassen in de achttiende eeuw afgestraft

door Jan van Helvoirt

In het midden van de 18^e eeuw werden onze dorpen regelmatig bezocht door suspecte eenlingen en groepen zwervers. Landlopen en vagebonderen was aan de orde van de dag. Natuurlijk kwamen er allerlei verboden hierop, maar de ‘lediggangers en straatschenders’, zoals ze door het dorpsbestuur werden genoemd, laptten alles aan hun laars.

Kort na de 80-jarige Oorlog kwam de Hertog van Brabant met een nieuwe verordening. Niemand mocht *gesont van leden onder schijn van werck te gaen soeken syn broot biddende op pene van lijff straffe*. Zij zouden bovendien onmiddellijk verbannen worden uit Diessen. In 1661 kwam de bepaling dat kinderen boven de twaalf jaar en alle bejaarde personen niet meer altijd langs de deuren mochten bedelen: *ende alle ingeborene kinderen om haere aelmoesse langs de huysen te versamelen niet anders en sullen mogen gaen als tweemaal ter weke: des maandags en des vrijdags*.

Doch de problemen kwamen voor Diessen niet alleen van buitenaf. Vrij regelmatig waren er schermutselingen en vechtpartijen door de inwoners zelf. Een aparte categorie vormden de geestelijk ontspoorde.

Zinnelozen in alle gehuchten

Schoenmaker Jan van Nieuwkuyk (vanuit Helvoirt aan de uiterste punt van het Laar neergestreken) kwam in de zomer van 1803 voor de Diessense schepenen verklaren dat zijn dochter Maria geen zinneloosheid had gehad, maar wel dat *deselve omtrent 2 jaar geleden wat logt van zinne heeft geweest!* Zijn inwonende knecht vond dat zij was behept geweest met krankzinnigheid. Zijn broer, Wouter van Nieuwkuyk, verklaarde niet zeker te weten of zijn nicht *tegenwoordig wijs of zinneloos was*. Tot slot gaf Anthonie van Spreeuwel een andere verklaring op: *Maria was min of meer krankzinnig geweest oordeelende dat zulckx is veroorzaakt door een vrouwelijke ziekte*.

In Baarschot leverde het gedrag van de knecht van molenaar Wilbert van Gijssel ook enorme problemen op. Om verdere ongelukken te voorkomen had men hem voor langere tijd vastgezet. De geestesziekte ging gepaard met *uitermaate boosheeden, meestal raasende en niet anders als zinneloosen reedenen voortbrengende*. Zo had hij onlangs met een bloot mes een andere knecht aangevallen.

Ook Diessenaar Jan Trompenaars werd uit voorzorg door de schepenen geketend. Hij was innocent geworden en vormde een bedreiging voor de omwonenden. Bekenaar Gielis van der Poel was in 1798 ‘zonder verstand’ geraakt. In korte tijd maakte hij enkele slachtoffers. Gielis Jonkers sloeg hij met een stuk hout tegen zijn hoofd zodat het bloed eruit spoot. Even later moest Jan Moonen het met een dikke staaf ontgelden.

Jan van de Laak uit Westelbeers werd in 1793 ook bewaakt vanwege *getroubleerdheid van de hersens*. Men was doodsbang dat er nog *verscheyde sotte en ijlende klap kwam uyt te slaen*. Hendrik van Oirschot ging in Beek zo te keer dat de burens hem, om zijn moeder te beschermen, ’s nachts moesten vastbinden. De hersenen van dorpsgenoot Geert Leemans waren dusdanig van streek dat zijn gedrag met de dag onberekenbaarder werd. De laatste tijd liep hij *tierende en rasende langs de deuren en huysen*.

Johan Vingerhoets uit de Westerwijk zocht hopeloos naar een oplossing voor zijn zinnelose vrouw. In 1804 ontmoette hij op Beekse kermis een zekere Jan Baptist Weymers. Hij gaf zich uit voor Minderbroeder, pater van het *Meerzel Klooster*, zeggende: “Jouw vrouw kan ik voor twee jaren genezen van haar gekte”. Vingerhoets betaalde 1 gulden en hij zou drie missen doen!

Een echte misstap maakte ten slotte de secretaris Anthony Timmers eind 18^e eeuw. Hij was in zijn *bestuur, handel en wandel zeer onnozel geworden*. De ‘wakkere dorpsbestuurders’ merkten uiteindelijk *dat er een wijziging in zijn hersenen getroubleerd is, ten minste geen recht gebruik daar van weet te maken en zo’t ons toeschijnt zijn eigen zaken niet kan waarnemen ’t geene dagelijks begint erger te worden*.

Tafels van de Heilige Geest voor Diessenaren

De sociale controle door burens en familieleden was in die dagen heel groot in de dorpjes. Diessen telde eind 1790 nauwelijks 730 inwoners en kende slechts 145 huizen. Maar velen die in de zeer armoedige tijd van midden 18^e eeuw het platteland overspoelden onttrokken zich aan die sociale controle door hun mobiliteit: marskramers, straatventers, orgeldraaiers, speelmannen, leurders en zigeuners. Zij kwamen uiteraard niet in aanmerking voor de Tafel van de Heilige Geest, zoals de plaatselijke kerkelijke armenzorg vaak genoemd werd. Voerde Diessen een ‘streng asiel-beleid’? Niet afwijkend van de andere dorpsbesturen.

De armmeester van Diessen, Francis de Kroon, wist in het voorjaar van 1798 exact uit te leggen dat vier jeugdigen ten behoeve van kostgeld en kleding geld uit de kas kregen: *allen inboorlingen van Diessen, jongens fris en gezond van leeden en de zintuigen wel machtig*. Het betrof hier: Wilhelmus de Laat, Johannes Smits, Peter Smetsers en Marijn Hendriks. Deze laatste kwam uit een gezin, waarin alle drie de zonen drie jaar eerder met Driekoningen in het openbaar besteed werden door de Diessense Heilige Geest meester. Marijn was in de kost bij Lambert de Brouwer voor 18 gulden en 4 stuiver. Het kind leverde daarvoor natuurlijk arbeid, maar was ook in de kost: voedsel en kleding.

Zo kreeg Paulus Michiel Schilders in 1731: *een miselane keel; een muts; een linde voorschoot; een stiklijf en twee hemden*. Anna van de Nieuwenhuysen ontving: *een royale baije rok; een bonte neusdoek; een miselane lyfke*. Ook Jan Jan Zebregts werd in het nieuw gestoken: *een hemdrock; een hoet; een kamesool; een seeme broek*. De armenkas, de inkomsten kwamen o.a. uit pachtgelden van gronden en boerderijen, was overigens vaak niet eens groot genoeg voor de eigen hulpbehoevende bewoners.

Bang van vrouwen

Men was erg bang voor hoogzwangere vrouwen die hier binnen kwamen: *met het baren van kinderen van vreemde arme vrouwe personen van buyten geboortig in dese plaatse*. Zo werd Jenneken Willem Hendriks, *in onderbaerheit sich laten bevruchten en eerstdaegs in de craem staet te comen*, gesommeerd het grondgebied van Hilvarenbeek en Diessen te verlaten. Zij was geboortig van Arendonk en enkele jaren later was zij weer terug, wederom in verwachting. Blijkens een openbare publicatie moest zij binnen drie maal 24 uur het grondgebied verlaten hebben: *dat de taeffele van de H. Geest met haer kint nyet en wort belast*.

Op 30 december 1796 kreeg het bestuur van Hilvarenbeek de opdracht om twee vrouwen die uit Bataafs Brabant verbannen waren naar Herstal bij Luik, vanaf de Tilburgse grens naar Weelde te transporteren. Terstond werd een kar met paard opgetrommeld om de opdracht uit te voeren. Toen bleek dat *de hooge swangerschap van ’t eene vrouwspersoon voort gevaarlijk was*, werd de reis wat ingekort: ze werden beiden voorzichtig met de kar naar Diessen gebracht! En zo werd vaak letterlijk met mensenlevens gesold.

Sommigen brachten zichzelf in de problemen. Zo maakte een Diessense jonge vrouw, de 30 jarige Elizabeth Schonen uit Hagherst, het in 1765 al te bont. Zij werd voor maar liefst drie overtredingen berecht. Allereerst had zij zich schuldig gemaakt aan vagebonderij. In Beek had zij diefstal gepleegd. Zij flirtte met Waltheris Verhoeven alhier waarna ze enige dagen in Poppel vertoefden. Maar daar werden ze op een avond door een georganiseerde meute

Poppelnaren verjaagd, zodat ze ternauwernood in herberg 'de Rook' onder Rovers op Beeks grondgebied een veilig heenkomen konden zoeken.

Tot slot had ze ook nog ontucht gepleegd met de gedeserteerde soldaat Adriaan Snel. Uiteindelijk werd Elizabeth uit Diessen verbannen, geselsd en vier jaar in Breda in het *spinhuis* middels werk getuchtigd en opgesloten.

Op de kar geboren en gestorven

Cornelis Cornelis Moonen was eerst 'gezworen' en later schepen in Diessen. Hij was erg gezien en zeker niet bang van vrouwen. Bovendien bleek hij ook een soort kruidendokter te zijn. Hij had een remedie tegen 'stijfbloed' en tegen stijfheid van ledematen. Het middel werd als volgt aangeprezen: *breng bijvoet, mater, karmilbloemen, flierbloemen en wat Spaanse zeep samen aan de kook. Ga gedurende een half uur in een ton midden in dat mengsel zitten.* Na drie keer zou de stijfheid verdwenen zijn. De genoemde 'mater' of moederkruid zou ook ziekten aan de baarmoeder genezen!

Bij zijn Poppelse dienstmeid Hendrina van Gorrop had deze Diessense notabele kruidenspecialist blijkbaar toch te vaak de bloemetjes buiten gezet. Voordat zijn vrouw in 1759 kinderloos gestorven was, had hij bij haar een bastaardzoon verwekt. Hij had haar *door schoone woorden weeten te beprate tot soo verre dat hij met haer vleeselijk hat geconferceert*. Toen hij de hoogzwangere dienstmaagd ijskoud uitgeteld op de hoogkar naar Poppel bracht, werd het kind op de winterse dag van 17 januari 1749 geboren. Wellicht dat de stuiterende schommelingen op de bevroren onverharde dijk naar Rovers de frequentie der weeën wat opvoerden, zodat de heimelijke bevalling toch nog opgewekt en in alle openheid kon verlopen. Maar de Diessense armenzorg was ze kwijt!

Dat moet men ook in Vessem gedacht hebben. De kar van de Vessemse armenzorg stuurde de zwaar zieke en arme Wouter van Oerle met zijn vrouw Johanna de Volder en twee kleine kinderen begin april 1804 naar Middelbeers. Daar werden ze aan de grens op de Beerse kar overgeladen en door Wilbert van de Wetering naar Diessen vervoerd. Dan zou de reis naar Goirle gaan; daar kwamen ze immers vandaan.

Toen ze bij de brug *in de Bruggestraet* in Diessen aankwamen vroeg de vrouw de kar even stil te houden, zeggende: "Ik denk dat mijn kind sterft". De voerman hield onmiddellijk halt en terstond zei de moeder wenend: "Mijn kind is dood"! Het 16 maanden oude kind werd bij Laurens Jan Hermans in Diessen binnengebracht, alwaar Francois de Lang uit Beek constateerde: *dat het kind door menigvuldige armoede en groote ellende met eene uitteering en convulsies* (stuiptrekkingen) was over overleden.

Diessense schepen bezwijkt op de grens met Beek

Zwakheid en extreme kou waren ook de doodsoorzaak geweest van Diessenaar Francis van der Put: zeker geen armoede! Op 30 juni 1792 wist hij zowaar nog een boerderij in de Rijt te kopen. Bovendien was Francis schepen van Diessen en zat hij in de dingbank van Beek.

Op een zeer koude vriesavond in maart 1804 ging de dorpsvertegenwoordiger met knikkende knieën klappertandend op weg naar de raadsvergadering in de aloude Heerlijkheid. Stond het punt van de onafhankelijkheid van Diessen toen al op de agenda?

Daar hij 's nachts nog niet thuis gekomen was, en de raadsvergaderingen duurden toen nog niet zo lang, gingen de naaste familieleden ongerust op onderzoek uit. Zijn schoonzoon, de reeds eerder genoemde Anthonie van Spreuwel, vond 's morgens om 11 uur het lijk bij 't Bosch van Jan van Klijnenbreugel, de toenmalige bewoner van het Huiske ten Halve. Aldaar hadden de schepenen met secretaris Martinus Huysmans *het cadaver bevonden* van collega Francis van der Put.

Zij constateerden dat *aan zijne losse schoenen en broekriempjes geen gespen waaren*. Wel werden een gulden, elf stuivers en tien penningen gevonden. Schoonzoon Van Spreeuwel verklaarde dat hij, om diefstal en lijkroof te voorkomen, alvast de gespen had verwijderd!

Reeds vanaf 21 maart 1804 had het zeer streng gevoren. Chirurgijn Francois de Lang concludeerde dan ook *de dood veroorzaakt te zijn door zwakheid en koude en geen de minste schijn van wonden bevonden*. Mogen we deze Diessense ‘gestrande schepen’ als een ovoorziene voorbode beschouwen van het toekomstige kerkhof?

Burgerwachten en armenjagers treden op

In elk dorp binnen de Heerlijkheid van Hilvarenbeek werden zgn. armenjagers aangesteld. Gedurende een lange tijd was dat in Diessen Gerrit Jansen geweest. Hij was *door hogen ouderdom en stramme leden onbekwaam geworden*. Ferdinand Rodenbach volgde hem op 30 april 1807 op *tot het weren van bedelarij en 't apprehenderen van vagabonderende personen*. De armenjagers dienden zich aan een streng reglement te houden:

1. Geen speellieden mogen langs de deuren gaan. Niemand mag aalmoezen verzamelen.
2. Zij mogen niet in Diessen overnachten; men mag hen ook niet herbergen.
3. Als de vagebonden ‘samen rotten’ zullen alle Diessenaren de armenjagers moeten bijstaan.
4. Zij moeten ook toezicht houden op de gemeente en de jacht- en wildbaan.

Als speciale jachtopziener (maar dan voor echt wild) werd b.v. Peeter Anthonissen in Diessen aangesteld op 30 mei 1707. In naam van Heer Johan de Cort moest hij *letten dat aldaer niemant en coomen te jaegen met netten ofte met roers ofte met gespannen jaght*. Zo werd jaren later Cornelis Naijkens gearresteerd ‘met een lange hond en terwijl daar sneeuw lag’! In het reglement van 1656 stond immers dat *niemant sal mogen jagen in tijde als de sneeuw en het ijs leijt*.

In de 18^e eeuw werden burgerwachten in het leven geroepen. Van ’s avonds 6 uur tot en met de volgende ochtend 10 uur moest er worden gepatrouilleerd: *uyt elk huysgezin een bekwaam persoon, voorsien met eenigerhande waapentuyg ter defensie dienende*.

Alle voetpaden, karsporen en andere toegangen tot het dorp moesten worden bezet. Afgelegen boerderijen, herbergen en ‘suspecte huizen’ konden nl. vreemdelingen voorzien van *schiet en ander geweer* herbergen. In december 1744 werden in Diessen als leiders aangesteld: Jan Cools en Joost Bayens. In Baarschot had Jan Vromans de leiding. Op de Haghorst nam Jan van Spreeuwel die taak waar.

De ‘Diessense Wagt’ paraat

Zo was de ‘Diessense Wagt’ op 9 januari 1798 een vreemde persoon op het spoor. Diessenaar Wilbort Beckers had hem verschillende keren van deur tot deur zien bedelen. Even later had Hendrik van Ostaden hem op de Haghorst betrapt op schooien. Daar werd de betreffende bedelaar Johannes Reynerus Henkens *buiten de grote passagie geattrappeert* en voorlopig in de Diessense toren opgesloten. Na afloop werd er de nodige drank genuttigd door de medewerkers. Ten huize van Jan Cornelis van de Zande werd wegens vertering op de ‘generale wagt’ geconsumeerd voor f 3-10-8.

Een dag later werden op het marktveld in Beek drie ‘verdachte personen’ gearresteerd. Een van hen die *wat hoog of gebrooken Duytz* sprak, had slechts een half pond tabak en ‘voor zes duiten snuif’ gekocht. Ondertussen had hij meer aandacht voor het interieur van de winkel dan voor zijn koopwaar. Meteen werd hij als ‘spion van gauwdieven’ bestempeld. In een andere winkel kocht zijn compagnon wat tabak en *een grooven hairkam*. Een derde figuur gedroeg zich in een herberg *met een kwaad oogmerk*... duidelijk om te spioneren om later te stelen.

Dit waren aanwijzingen genoeg in die tijd om de vorster aan te zetten aangifte te doen bij de drossaard. Nadat ze voorbijgangers nog *een beijtel of breekeyser* aangeboden hadden, werd

het tijd om ze te arresteren. Ze werden opgesloten in het raadhuis dat nog tegen de kerk gebouwd was. Dergelijke arrestaties kostten uiteraard een heleboel geld:

-*genever en tabak f 0-10-0*

-*stroo voor de gevangenis f 0-12-0*

-*brandhout voor de wacht f 12-10-0*

-*voor het baardscheren f 0-12-0*

-*advocaatskosten f 43-5-0.*

Behalve de drie verdachten, werd ook de dienaar van de justitie zelf, Willem Heeffter, gearresteerd en ontslagen. Naast 'politie-agent' was hij ook onderkoster en schutter. Hij vertoonde onophoudelijk slecht gedrag, *vooral met sig te buiten gaan in den drank*. Een van zijn voorgangers, Jan van Beurden, had ook het beroep van armenjager aanvaard. Hij zelf was beoefenaar van *het suspecte beroep van ketelbuter*....dus dat gaf te denken!

Landlopers gesignaleerd

Reeds op 13 november 1737 sprak de drossaard zijn grote bezorgdheid, ook vanwege de mogelijke kosten, uit over de onveiligheid op het platteland, met name binnen de dorpen van de Heerlijkheid Hilvarenbeek. Er waren blijkbaar wederom *eenige saamenrottinge van mans en vrous persoonen* geweest. Op het Aerschots Hoefje te Riel als op de Esbeekse Tulderhoeve werden weer landlopers gesignaleerd.

Ook de kerk van Gilze en Boxtel waren bestolen en in Oirschot en Moergestel werd veelvuldig ingebroken. Onlangs hield een bende landlopers zich op *op de Haaghorst in het Bosch tegenover de regent Van Rooy*. Heel de nacht hadden ze daar vuren gestookt.

Tijdens de generale jacht van 16 december 1793 werd een vrouw aangehouden, die geen pas bij zich had. Zij was van de gereformeerde religie. Zij was middelmatig van lengte, tener, blauw van ogen, sprekende *Hoogduyts*. Deze 71 jarige Catharina Cholijn, afkomstig van Kirchen bij Polen in Nassau Wielburgs, was afgeleefd en door ouderdom erg verzwakt. Aanvankelijk had zij wat boerenarbeid verricht in Vlaanderen. Daar was zij getrouwd met de gevluchte soldaat Peeter Joseph, die later in de koorts raakte en stierf. 's Winters ging zij langs de deur met een gering *kraamerytje bestaande in naald, spellen en reygenestels*. Soms verbleef zij enige tijd bij een boer *om te spinnen, naayen of brayen* voor de kost. In plaats van haar onderdak te bieden werd zij na enige ondervraging prompt het dorp uitgezet: opgeruimd staat netjes!

Zo werd ook Herman Hoffen, die regelmatig om een aalmoes kwam smeken, het dorp uitgeknikkerd. Zijn bijnaam was 'Jan de Fransman'. Behalve door zijn bijzit werd hij laatstelijk vergezeld door *een jong vrouwspersoon, met goude bellen in de oren en een silver ring aan de hand*. Uiteindelijk werd hij uit 'onze jurisdictie' verbannen.

Wachtlopers op de Haghorst zelf belaagd

Omdat het 'doorsturen' van bedelaars en ongewenste gasten eigenlijk dweilen met de kraan open was, ging men de klopjachten tussen de dorpen organiseren. In de winter van 1770 vond er een georganiseerde klopjacht plaats. Wilhelmus Cox beurde f 6-15-14 voor geleverde jenever. Op 25 en 26 januari 1774 leverde Jan van Gils jenever aan de generale klopjacht. In de herberg op Rovert werd aan Paulus van Poppel uitbetaald wegens vertering op de generale klopjacht. Anthonie Swagemakers beurde op Tulder f 8-7-0 vanwege gemaakte kosten aan drank. Als uitvalbases koos men meestal voor die herbergen die op de grens met andere dorpen lagen.

Op zondag 26 oktober 1749 waren Gerrit van der Meys en Francis Emmen op de Haghorst aan de beurt: *op wagt gaan en patrouilleren tot weringen en apprehenderingen van landlopers en alle andere ordentelikheden*. Hun buit was nihil, zij het dat zij 's middags in de herberg van Adriaan Hessels, op de grens met de Beerzen, een half vat bier kregen

aangeboden. Het was er gezellig: de kastelein speelde zelf op de viool en *dat aldaer is gedanst.*

's Avonds bezochten de met snaphanen bewapende wachtlopers een andere herberg op de Haghorst. Zij streken neer bij Adriaan Schoofs, *tavernier op de Haaghorst*. Die herberg lag op de weg naar Moergestel. Ook daar kregen zij een half vat bier *voor een fooi*. Deze keer was het echter geen vreemdeling, die voor overlast zorgde. Moergestelnaar Jacobus Melis begon hen behoorlijk lastig te vallen en had de twee ordebewakers *goetsmoet geattaqueert* en getracht bij hen de snaphanen *met geweld uyt de hant te wringen*. Maar dat lukte niet zo vlot en Melis riep woedend: *Gaat uyt den huys off ik salder u uyt slaan!*

Nauwelijks waren ze enige 'bolscheuten' van de herberg verwijderd of ze hoorden een enorm kabaal. Toen ze snel terug gingen zagen ze een aantal Diessense stamgasten door de tierende Melis met een bloot mes belaagd worden. De vorster Peter Maerlant wist de heethoofd uiteindelijk te arresteren en te kalmeren.

Diessense Duitser zet zaak op stelten in 1794

Terwijl Hilvarenbeek op 17 augustus, via de Rovertse Dijk, opgescheept werd met een gigantisch Frans leger, werden de Diessense dorpsbestuurders aan het schrikken gemaakt door Bernardus Monheim, *zijnde een Duytzer*. Sinds twee jaar had hij zijn verblijf in Diessen. In die periode vertoonde hij *een zeer ondeugend gedrag* en werd als een gevaarlijk persoon in de gemeenschap beschouwd. Uit de enkele gesprekken met hem, hij zou gedeserteerd zijn uit zowel het Keizerlijke als het Hollandse leger, bleek dat *denselven onzinnig en zelfs volkoomen verstand niet machtig is*.

Omstreeks allerheiligen van 1793 werd in Diessen op den Heuvel (nu Heuvelstraat 29) bij Francis van der Meijs, die reeds te bed lag, aangeklopt en geroepen: "Maak open en wijs mij de weg". Hij deed uiteraard niet open maar zag wel tot zijn schrik dat iemand *door de glas raam alwaer een glas uyt was en met papier toegeplakt* zijn hand naar binnen stak. Dochter Johanna was ook wakker geworden en kwam onverschrokken hulp bieden. Met de rug van een mes gaf ze een flinke slag op 'die vreemde hand'. Onmiddellijk hoorden zij vloeken en schelden in het Hoog Duits: *Soe uw niet opendoet en den weg wijst sal ik het huys in brand steeken. Ik heb sulver genoeg en vuur zal ik wel krijgen*. Hoewel zij de aanvaller niet konden zien wisten zij, aan de vreemde taal te horen, dat het hun dorpsgenoot Bernardus Monheim was die hen belaagde. Vader Francis klom geschrokken uit de bedstee en maakte de deur maar open. De onruststoker stapte binnen en vroeg of zij hem de weg naar huis wilden wijzen. Morrend en mompelend strompelde de dronken zwerver op huis aan! Deze onberekenbare Diessenaar zou elders ook voor veel paniek zorgen.

Gebet en op gezagsdragers

Op Sinterklaasavond 1793 viel hij, weer erg dronken, de Beekse klapwaker Willem de Munnik lastig met dezelfde vraag. Hij bedreigde hem alsmaar totdat de 'ordebewaker' *echapeerde in desselvs woonhuys*. De schepenen die later visitatie bij het huis gingen doen, zagen dat er twintig *klijne ruitjens staande in 't lood* aan diggelen waren.

In het voorjaar van 1794 was het weer raak. Op een warme avond was de schilder Francis Bayens het huis van secretaris Van den Burgt aan het verven, toen hij plots Monheim zag aankomen. "Ik wil de secretaris spreken", riep hij ongeduldig. "Die is niet thuis en zijn vrouw en de klerk ook niet", antwoordde de gespannen dorps schilder. Nadat hij woest de bel aan diggelen had geslagen, legde hij beide handen plat op de zojuist geschilderde venster dorpels. Toen dreigde hij Bayens met zijn snuifdoos te slaan en riep: *Ik wil hier van den nagt het huys en alles in twee maken*.

In Beek had hij al eerder amok gemaakt. Bij kleermaker Cornelis Schijvens had hij een glas jenever afgedwongen. Hij kreeg wel een glas bier aangeboden waarna hij nog een glas water

eiste. Ondertussen sprak hij meesmuilend en denigrerend over de notabelen van Diessen en Beek: *Paap, Drost en Regeeringe*. Hij besloot zijn relaas met: *Ik zal den drossaard ook een paar klappen om zijn ooren geeven*.

Hij was overigens al eens eerder bij de ongelukkige Schijvens geweest; niet om een nieuw pak te bestellen maar om ruzie te zoeken. Die was alleen thuis en zat boven op tafel te werken, *alwaer een mes was leggende*. De binnendringer had het mes stilletjes weten te bemachtigen en bracht de snijder vervaarlijk een steek toe: *een sneede in zijne kin even onder den mond sodaanig dat het zeer bloede*.

Voordat de 'zwerfer' op Diessen aan ging wist hij in de Koestraat nog voor enige opschudding te zorgen. Omringd door veel nieuwsgierig volk stond hij voor het huis van de Heer Jannette te schelden en te tieren. Schepen Wilhelmus Spanjaert probeerde hem nog te sussen en sommeerde hem naar huis te gaan. Maar Monheim wist van geen ophouden en dreigend kwam hij met de vuist op hem af: *Alwaart dat gij zeeven jaar schepen waard geweest zoude ik uw evenwel om uw ooren slaan!*

Enige tijd later sloeg hij enkele dorpsbewoners met een flink hout tegen de grond. Ook twee ingekwartierde soldaten moesten het ontgelden waarbij de ruiten uit de vergaderruimte vlogen. Tot slot mepte hij een Franse soldaat tegen de vlakte, waarna de maat vol was. Hij werd 'in verzekerde bewaring genomen' en later uit Diessen verbannen. Maar ook 'echte Diessenaren' sloegen er regelmatig genadeloos op los en zorgden voor veel overlast.

Naar de eeuwige jachtvelden

Jacobus van Vessum uit Diessen was een fervent jager. Op een mooie nazomer middag, 4 oktober 1731, zat hij thuis in de Kerkstraat relaxed te genieten van een kopje thee. Hij verkeerde aanvankelijk in goed gezelschap: pastoor Matthias van Eysendijk, koster mr. Jacobus van Leeuwen en nog enkele anderen. De twee onbeholpen notabelen veerden plotseling vereend op en kozen spoorlags het hazenpad.

Ze hadden plaatsgenoot Gerrit Jan Moonen zien aankomen, roken onheil en verlieten instinctief de herberg aan de achterkant. De binnenkomer eiste allereerst een roemertje brandewijn en begon een onschuldig praatje over de jacht: "Morgen ga ik op het heike richting de Biest jagen. Wil je daar ook komen? Ik zal je daar opwachten en mijn 'roer' met kogels laden". Van Vessum, die zich aangesproken voelde, antwoordde kalm: "Ik jaag alleen op de waranda van mijnheer De Cort en ik heb bovendien nooit woorden met u gehad!"

Om deze woorden kracht bij te zetten tapte hij uit een ander vaatje en gaf Moonen een glas bier, die maar bleef uitdagen. Getuige Jan van Hoof zag vanuit zijn stal de beide kemphanen verhit en op hoge poten naar buiten komen. Ook zag hij dat Jacobus ten einde raad een schop pakte en daarmee Moonen pardoos tegen de grond sloeg. Die krabbelde echter overeind en stak met zijn getrokken mes in op Van Vessum die daardoor hevig bloedend de herberg weer net kon bereiken. Toen hij naar binnen strompelde was hij *ter aerde nedergesoncken* en stierf ter plekke aan zijn verwondingen.

Zijn belager Moonen kwam iets verder. Die wist eigenhandig stilzwijgend in alle duizeligheid met een voet in het graf het Diessense kerkhof te bereiken, maar bleef daar even later geheel van kant in de wal liggen. De jacht was definitief ten einde, de kust was veilig. De pastoor en de koster konden weer ongeschonden uit hun schulp kruipen en zonder aflaten hypocriet de helpende hand toesteken.

Dokter Roeykens en chirurgijn Van Campenhout openden de lichamen en de drossaard sloot de dossiers. De herbergier uit de Kerkstraat had twee steken: een hoog in de zij en de ander wat lager *doorgaende ende quetsende de slincker vleugel der loospeypen*. Moonen had een steek voor in de borst tussen de derde en vierde rib, *pinnetrerende de caviteyt van den thorax ende quetsende de bultachtige deel vande lever*. Twee gebroken Diessense gezinnen bleven wanhopig in doffe ellende achter; een zware hardvochtige afstraffing.